

його із суспільним продуктом, свідомо його засвоювати нерозривно з практикою, невід'ємно від реального життя, що і сформує у нього мотивацію до пізнання.

Підручник повинен забезпечувати зворотній зв'язок, тобто, матеріал наступного параграфу має бути викладеним з урахуванням раніше здобутих учнем або ж тих відомостей, які учень опанував практично. Це означає, що завдання не повинні повторюватись за формою, а мають змінюватись та ускладнюватись за змістом, відповідно до рівня знань учня, що зростає. Підручник стане ефективним навчальним інструментом для вчителя, якщо його зміст і завдання допоможуть динамічному процесу набуття компетентностей учнем.

Важливим фактором у розробленні підручника є його відповідність віковим і навчальним можливостям учнів. Усе тече, усе змінюється. Змінюються і школярі, їхнє сприйняття, пам'ять, увага, мислення, тобто базові психічні функції [2]. Вікові психофізіологічні особливості теж мають іншу градацію, порівняно з недалеким минулим [3].

Автор підручника повинен досконало ознайомитися з новітніми дослідженнями означеної проблеми й добирати матеріал відповідно до вікових можливостей сучасних дітей. Автор має науково обґрунтувати добірку певного матеріалу і його складність, диференціювати його, у зв'язку з тим, що психологічні особливості учня на початку навчального року, посеред року та наприкінці відрізняються, адже впродовж року діти дорослішають. Урахування актуальних і потенційних вікових можливостей учнів до навчання дозволить автору адекватно підійти до створення структури і змісту підручника та визначення кількості і якості завдань.

Одноманітність у структурі та змісті підручника провокує емоційне вигорання, викликає загальмованість пізнавальних процесів і падіння продуктивності засвоєння предмета. Насиченість кольорами або ілюстраціями розсіює увагу та швидко втомлює.

Напруження та тривожність учнів викликається в тому разі, якщо відсутня послідовність у викладенні та доступність у сприйнятті навчального матеріалу в підручнику.

У цьому контексті логічними вбачаємо такі рекомендації для авторів підручників:

1. Підручник має пройти процедуру психологічного оцінювання.
2. Автори підручників повинні мати, крім предметних, знання з педагогіки та психології для створення такого підручника, що допоможе зробити процес навчання ефективним.

Ключові слова: підручник, мотивація, здібності, психологічні засади, компетентність.

Список літератури

1. Цетлин В.С. Проблема учебника в зарубежной дидактике // Справочные материалы для создателей учебных книг / Сост. В.Г. Бейлинсон. М.: Просвещение., 1991. 304 с.
2. Барабанщиков В. А. Психология восприятия. М., 2006-240 с.
3. Шадриков. В. Д. Психология деятельности и способности человека М., 1996-320 с.

Засєкін Д. О.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

ВІДПОВІДНІСТЬ ПІДРУЧНИКА ФІЗИКИ ВИМОГАМ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Видання підручників регулюється законодавчими актами України про видавничу діяльність, нормативно-правовими документами Міністерства освіти і науки України, державними стандартами України. Згідно ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни

та визначення» підручник – навчальне видання, що містить у повному обсязі систематизований виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі та має відповідний, офіційно наданий гриф [1]. Вимоги щодо структури, змісту та обсягів підручників для закладів загальної середньої освіти визначаються й уточнюються положеннями про проведення конкурсного відбору підручників та відповідними наказами й інструктивними листами Міністерства освіти і науки України та державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» іншими методичними рекомендаціями.

З-поміж усіх рекомендацій щодо підготовки і видання початкової книги зосередимо увагу на такому критерії як відповідність підручника вимогам навчальної програми. За останні роки ця вимога, залишаючись першою, змінювалась залежно від змін, які зазнавали документи, у яких сформульовані вимоги до змісту навчання і його опанування. На сьогодні зміст підручника фізики має відповідати державним стандартам освіти, очікуваним результатам, визначених Типовою освітньою/навчальною програмою [2]. У той час, як сам зміст освіти й очікувані результати цими документами прописані досить не конкретно. Як наслідок – маємо вільне трактування реалізації цієї умови. Окрім того, зважаючи, що дотримання кожного критерію під час конкурсного відбору оцінюється певною кількістю балів, авторські колективи вдаються не завжди до вдалого рішення. Щоб не було зауважень від експертів вони дають назви параграфам, які слово в слово співпадають із переліком змістових питань навчальної програми, й в тій послідовності, що там записана. Таке формальне дотримання вимоги, на нашу думку, не доцільне. Адже навчальна програма, що містить перелік змістових питань не визначає їх глибини і логічної послідовності. Обсяг і зміст параграфів має визначатися співвіднесенням змістових питань і очікуваних результатів, визначених навчальною програмою.

І тут ми маємо визнати, що якість підручника багато в чому залежить від якості навчальної програми (від якої, до речі, залежить і в цілому організація навчального процесу з предмету). Зокрема з фізики навчальна програма має містити вичерпний перелік явищ і процесів, фундаментальних дослідів, основних понять й величин, моделей, принципів, законів й закономірностей, які мають бути включені у підручник. Формат представлення цього змісту залежить від авторської концепції, але основні фізичні величини, поняття, формули, типи завдань мають бути уніфіковані в усіх підручниках. Окрім того, зважаючи на двоконцентричну структуру шкільного курсу фізики у навчальній програмі має бути обов'язковий перелік таких питань, що вперше вивчаються у базовому курсі, які повинні бути повторені у курсі фізики другого концентру й таких, що вивчатимуться там вперше. Адже зараз, у підручниках фізики спостерігається повний дубляж параграфів, присвячених питанням, що розглядаються в основній і старшій школі.

Формулювання змістових питань з навчальної програми не повинно сприйматися як гіпотетична назва пункту або параграфу підручника. Тому змістові питання краще формулювати у вигляді завдань, які мають бути розв'язані в процесі вивчення того чи того розділу/теми. І найголовніше, навчальна програма має містити чіткий опис очікуваних результатів, яких мають досягти учні у вивченні відповідного розділу й курсу в цілому. Саме вони мають бути орієнтиром для добору змісту навчального матеріалу, визначати структуру методичного апарату підручника і його функції.

Ключові слова: підручник, навчальна програма, критерії

Список літератури

1. ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення», [Електронний ресурс]. Доступно: http://lib.zsmu.edu.ua/upload/intext/dstu_3017_2015.pdf
2. Наказ МОН від 31.10.2018 №1183 “Про затвердження Інструктивно-методичних

матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників” [Електронний ресурс]. Доступно:

<https://drive.google.com/file/d/1nnbIUaTMfBmiEgIf8YHBOjnQiwtdDgyE/view>

Засєкіна Т. М.,

кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник

відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДРУЧНИК ЧИ ПІДРУЧНИК ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ?

Із початком реформування нової української школи ряд питань набувають актуальності й потребують нових рішень. З-поміж них – питання, пов’язані із проблемою інтеграції, а саме: створення інтегрованих курсів, що поєднують зміст кількох освітніх галузей, упровадження інтегрованого навчання, що реалізується на засадах тематичного та діяльнісного підходів. На різних освітянських заходах, в методичній літературі, у тому числі в інтернеті, усе частіше зустрічаються публікації, відеопрезентації про інтеграцію в школі, інтегроване навчання, інтегрований урок, інтегрований курс, інтегрований підручник, інтегрований підхід. Проте не завжди тлумачення цих термінів є правильним. Інколи інтегрованим називають усе, що можна об’єднати до купи, не дотримуючись самої сутності інтеграції (від лат. *integratio* – поєднання, відновлення) – об’єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності.

Урок називають інтегрованим тільки тому, що це урок з інтегрованого курсу. Усе частіше зустрічаються повідомлення про «інтегрований підручник» й «підручник інтегрованого курсу». Зокрема в додатку «Методичні рекомендації потенційним авторам щодо підготовки підручників для 1 класу закладів загальної середньої освіти» до листа МОН №1/11-402 від 11.01.2018 року вказано, що інтегрований підручник, як і кожне видання такого роду, є носієм змісту і має повною мірою відображати завдання, зміст та очікувані результати з кожної освітньої галузі, що входить до складу інтегрованого предмета [1]. Що по суті підмінює поняття «підручник інтегрованого предмета/курсу». Інтегрованим, або правильніше інтегруючим, на нашу думку, може бути підручник, який реалізує зміст предмету, який не є по суті інтегрованим, як от «Фізика і астрономія». Традиційно – це два окремі навчальні предмети, які мають різні методологічні підходи. Підручник такого курсу структурують як правило модульно-окремі предметні модулі й наскрізні там, де зміст матеріалу з фізики й астрономії доповнює один одного. У такому, інтегруючому по суті підручнику здійснюється постійне звернення до читача, який матеріал цього підручника або додаткових джерел потрібно повторити/вивчити, щоб склалася цілісна картина [2].

Прикладами інтегруючих підручників є деякі підручники для початкової школи, зокрема предмету «Я досліджую світ», які реалізують зміст і вимоги щодо забезпечення очікуваних результатів з п’яти освітніх галузей. Навчальний матеріал у деяких підручниках розподілено між двома частинами так, що перша частина містить зміст трьох галузей: природничої, соціальної та здоров’язбережувальної, громадянської та історичної галузей, друга – двох: технологічної й інформатичної. Апарат орієнтування таких підручників містить взаємне перепосилання до його частин, що дає змогу тоді, коли це потрібно вивчати узгоджені змістові питання [3].